

STUPAVA

Ján Valovič - reštaurátor, organár - člen Komory reštaurátorov (špecializácia U 9 – reštaurovanie historických hudobných nástrojov)

Trnavská cesta 931/44, 926 01 SEREĎ
IČO: 369 186 01, DIČ: SK 10 33 57 09 56
+421 (0) 905 362 873
e-mail: janvalovic77@gmail.com

V Seredi, 27. 5. 2020

951 15 Mojmírovce

Rímskokatolícka cirkev,
farnosť Mojmírovce
Mgr. Jozef Marko - farár
Hlavná 930

Organ – reštaurátorský posudok

Súčasný organ v rímskokatolíckom Kostole sv. Ladislava v Mojmírovciach postavila svetoznáma nemecká firma GEBRÜDER RIEGER Jägerndorf (neskôr Krnov CZ) v roku 1890¹.

Firma Rieger už od svojho vzniku v roku 1873 stavala špičkové nástroje s využívaním všetkých dostupných technických riešení, ktoré umožňovali postaviť „moderný organ“. Týkalo sa to rozsahov manuálu a pedálu, konštrukcií vzdušnic, konštrukcií píšťal, dispozícií a predovšetkým jedinečnou romantickou intonáciou. Firma sa už krátko po vzniku stala uznávanou a najväčšou organárskou firmou v Európe, s množstvom významných zákaziek. Aj v spomínanom roku bola firma zahrnutá množstvom objednávok², čo tiež prispelo k možnosti stavieb organov takmer sériovým spôsobom. Veľa nástrojov bolo unifikovaných, dokonca identických. V žiadnom prípade sa to však negatívne neprejavilo na kvalite, skôr naopak. I pri tomto opuse sa jedná o nástroj s kvalitným vyhotovením do najmenších detailov. Firma tiež často využívala možnosti extenzií³, ktoré ako technické novum priniesli traktúry kužeľových vzdušnic. V tomto nástroji sa to týka viacerých registrov.

Po stránke zvukovej a intonačnej možno hodnotiť nástroje firmy RIEGER, veľmi pozitívne. Každý register má charakteristickú farbu, od najjemnejšieho Salicionálu, cez zvukovo zaujímavé flauty a hutné princípy, až po mohutné pleno.

Nástroj síce doposiaľ nie je zapísaný v zozname Hnutelných kultúrnych pamiatok pamiatkového fondu SR, bez pochyby však ide o historický organ s pamiatkovou hodnotou⁴.

Prvý, výrazne negatívny vplyv priniesla rekvirácia⁵ v rokoch 1917/18. Väčšina organov monarchie prišla o prospektové píšťaly, ktoré boli štandardne vyrobené z najkvalitnejšieho materiálu. Po „Veľkej vojne“ boli síce píšťaly do organov nahrádzané, ale už nie za píšťaly vyrobené z organového kovu, (zliatina cínu a olova v pomere 3 : 1) no

¹ Pôvodný smaltovaný terčík s nápisom Opus 274 je umiestnený nad klaviatúrou II. manuálu.

² V roku 1890 vyrobila firma 33 organov.

³ Extenzia umožňuje jeden rad píšťal použiť pre dva registre. Napríklad Principal 8' / Octava 4', Bourdon 16' / Gedeckt 8', Subbass 16' / Octavbass 8' etc.

⁴ Predmet kultúrnej hodnoty je pôvodný hmotný alebo duchovný doklad, ktorý má schopnosť priamo, alebo sprostredkovane vypovedať o vývoji spoločnosti a má trvalý vedecký, historický, kultúrny alebo umelecký význam (§ 2 zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov).

⁵ Príkaz na rekviráciu vyhlásil minister vojny Rakúsko-Uhorského cisárstva v roku 1917. Týkala sa všetkých kostolov na území monarchie. Rekvirácií podliehali zvony a prospektové (predné) organové píšťaly. Vykonanie rekviračných rozhodnutí bolo prísne kontrolované (kópiu rekviračného protokolu obdržal i správca fary). Pokiaľ boli na veži dva zvony, ponechal sa menší. Ak mal kostol tri zvony, zostal iba stredný. Väčšina organov postavených po roku 1850 prišla o prospektové, teda predné píšťaly.

z menej hodnotného zinkového plechu. Rovnako to bolo i v našom prípade. Všetkých 89 prospektových píšťal je vyrobených zo zinku.

Nástroj od postavenia síce nebol nijak zásadne prestavaný, no iste neprešiel ani žiadnou dôslednou opravou. Podľa stavu znečistenia píšťalového fondu možno predpokladať, že posledná väčšia údržba spojená s čistením a ladením bola realizovaná pred viac ako tridsiatimi rokmi. Pravdepodobne v tomto období bola realizovaná dispozičná zmena – register Gamba 8' bol zrezaný do 4 – stopovej polohy. Registrový terčik je dodnes prelepený papierom s nápisom Fugara 4'. Extenzia tohto registra, pôvodná Fugara 4', je rovnako prelepená s textom Roh kamzičí2.

V súčasnosti sa nástroj používa, no jeho stav je alarmujúci. Píšťalový fond je rozladený, viaceré píšťaly nesprávne nasadzujú. To je spôsobené najmä nevyregulovanou hracou traktúrou. Množstvo píšťal tak nedostáva potrebné množstvo vzduchu, čím sú píšťaly podladené.

Najväčším problémom nástroja je však nedostatočné zásobovanie nástroja vzduchom. Roletový regulátor vzduchu je poškodený, organový ventilátor vyrobený v 30. rokoch 20. storočia je hlučný, navyše má nedostatočný výkon. Archaický elektromotor je v havarijnom stave, vinutie je po mnohých desaťročiach zatečené mazacím olejom a hrozí samovznietenie s následným požiarom drevenej tlmiacej skrine. Preto odporúčam výmenu ventilátora v čo najkratšom čase.

Pre čiastočné zlepšenie stavu nástroja navrhujem realizovať nasledovné práce:

- a) výmena organového ventilátora
- b) oprava, príp. výmena regulátora vzduchu
- c) regulácia hracej traktúry manuálových vzdušníc
- d) odstránenie najväčších nedostatkov v intonácii a ladení

Tieto práce dokážeme vykonať v priebehu 14 dní v cene 1.500,- €.

Nástroj tak bude možné využívať pre potreby liturgie a získa sa čas potrebný k príprave na historickú obnovu, alebo reštaurovanie⁶. **Z dlhodobého hľadiska a pre zachovanie historickej autenticity organa by teda nemalo ísť len o bežné čistenie a ladenie nástroja, alebo o čiastočnú opravu.** Jednotlivé pracovné postupy treba zväziť, dôsledne naplánovať a vykonať v maximálnej kvalite. Rovnako i použité materiály treba zabezpečiť u renomovaných organárskych firiem a dodávateľov tak, aby sa dal nástroj bez väčších ťažkostí znovu opraviť i po ďalších 100 rokoch. Pri takomto nadčasovom riešení však cena iste prekročí sumu 30.000,- €.

Na Slovensku dnes evidujeme množstvo i začínajúcich „organárskych firiem“ no bez potrebných skúseností. Výberu firmy pre generálnu opravu, príp. reštaurovanie historického organa, preto odporúčam venovať mimoriadnu pozornosť. Dlhodobá príprava nielen zo strany objednávateľa, no i zhotoviteľa (oslovenie firiem, reštaurátorský výskum, položkový rozpočet, referencie, výberové konanie...) zmenší riziko možných problémov. Žiaľ, problematiku predražených a neodborných „opráv“ organov sa nedarí zodpovedne vyriešiť už niekoľko desaťročí...

Ján Valovič
reštaurátor, organár

⁶ Reštaurovanie je regulovaným povolaním, ktorého výkon je podmienený splnením kvalifikačných predpokladov vzdelania a odbornej praxe a ktoré je na základe členstva v komore spojené s používaním profesijného titulu reštaurátor (zákon o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov č.200/1994 z. Z).